

Тема 4. Загальнодержавні податки і збори.

1. Поняття загальнодержавних податків і зборів.

2. Податок на доходи фізичних осіб

3. Платники податку, об'єкт, база оподаткування.

3. Податкова соціальна пільга

4. Військовий збір

1. Поняття загальнодержавних податків і зборів.

Однією з провідних складових податкової системи є система податків. Відповідно до положень Податкового кодексу України види податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються на території України, поділяються на загальнодержавні.

Загальнодержавні податки — обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі і є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території України.

До загальнодержавних належать такі податки й збори (обов'язкові платежі):

- 1) податок на додану вартість;
- 2) акцизний збір;
- 3) податок на прибуток підприємств;
- 4) податок на доходи фізичних осіб;
- 5) мито;
- 6) екологічний податок;
- 7) рентна плата;
- 8) військовий збір.

Загальнодержавні податки й збори (обов'язкові платежі) встановлюються Верховною Радою України та справляються на всій території України.

Порядок зарахування загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) до Державного бюджету України, визначається згідно із законами України.

2. Податок на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб - загальнодержавний податок, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян - резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні.

Податковий кодекс України (далі - ПК України) містить окремий розділ (Розділ IV) під назвою «Податок на доходи фізичних осіб» (статті 162–179).

3. Платники податку, об'єкт, база оподаткування.

Платники податку

Платниками податку на доходи фізичних осіб є:

фізична особа - резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;

фізична особа - нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;

податковий агент (стаття 162 ПКУ України).

Об'єкт оподаткування

Об'єктом оподаткування резидента є:

загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;

доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);

іноземні доходи - доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Об'єктом оподаткування нерезидента є:

загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні;

доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) (стаття 163 ПКУ України).

База оподаткування

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід (будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду).

До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються:

- доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту);
- суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору;
- доходи від продажу об'єктів майнових і немайнових прав, зокрема інтелектуальної (промислової) власності, та прирівняні до них права, доходи у вигляді сум авторської винагороди, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом (творами науки, мистецтва, літератури або іншими нематеріальними активами), об'єкти права інтелектуальної промислової власності та прирівняні до них права (далі - роялті), у тому числі отримані спадкоємцями власника такого нематеріального активу;
- частина доходів від операцій з майном, розмір якої визначається згідно з положеннями статей 172-173 ПКУ України;
- дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду (строкове володіння та/або користування);
- оподатковуваний дохід (прибуток), не включений до розрахунку загальних оподатковуваних доходів минулих податкових періодів та самостійно виявлений у звітному періоді платником податку або нарахований контролюючим органом;
- сума заборгованості платника податку за укладеним ним цивільно-правовим договором, за якою минув строк позовної давності та яка перевищує суму, що становить 50 відсотків місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, крім сум податкової заборгованості, за якими минув строк позовної давності згідно з розділом II ПКУ України, що встановлює порядок стягнення заборгованості з податків, зборів і погашення податкового боргу. Фізична особа самостійно сплачує податок з таких доходів та зазначає їх у річній податковій декларації;
- пасивні доходи, доходи у вигляді вигравів, призів;
- інвестиційний прибуток від проведення платником податку операцій з цінними паперами, деривативами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах за деяким виключенням;
- дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна у межах, що оподатковується згідно з ПКУ України;
- сума надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт та не повернутих у встановлені законодавством строки;
- кошти або майно (нематеріальні активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вироком суду незалежно від призначеної ним міри покарання тощо (детальніше у статті 164 ПКУ України).

Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, зазначені в статті 165 ПКУ України

Базовий податковий (звітний) період - період, за який платник податків зобов'язаний здійснювати розрахунки податків, подавати податкові декларації (звіти, розрахунки) та сплачувати до бюджету суми податків та зборів, крім випадків, передбачених цим Кодексом, коли контролюючий орган зобов'язаний самостійно визначити суму податкового зобов'язання платника податку.

Ставки податку

Ставка податку на доходи фізичних осіб становить:

♦ 18 % - доходи, нараховані (виплачені, надані) (за виключенням деяких випадків) у тому числі, але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами; перевищення суми пенсії (включаючи суму її індексації, нараховану відповідно до закону), щомісячного довічного грошового утримання, які отримуються платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом; пасивний дохід;

♦ 9 % - доходи у вигляді дивідендів по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, корпоративних правах, нарахованих нерезидентами, інститутами спільного інвестування та суб'єктами господарювання, які не є платниками податку на прибуток;

♦ 5 % - доходи у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами - платниками податку на прибуток підприємств (крім доходів у вигляді дивідендів по акціях, інвестиційних сертифікатах, які виплачуються інститутами спільного інвестування);

♦ 0% - вартість власності, що успадковується членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення.

4.Податкові соціальні пільги

Поряд з обов'язком сплачувати податок, платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги.

(ПСП) — це сума, яку віднімають від зарплати працівника при нарахуванні податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). ПСП зменшує базу оподаткування й тим самим зменшує суму ПДФО. В результаті працівник «на руки» отримує суму більшу, ніж якби ПСП не було. Тобто ПДФО нараховуються таким чином:

$$\text{ПДФО} = (\text{Зарплата} + \text{Лікарняні} - \text{ПСП}) \times 0,18$$

Розмір ПСП і граничного доходу

Із 01.01.2022 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб становить 2481 грн.

Тож у 2022 році розмір:

ПСП	1240,50 грн (2481,00 грн × 0,5)
граничного доходу для застосування ПСП	3470,00 грн (2481,00 грн × 1,4)

Граничний дохід для застосування ПСП менший за розмір мінзарплати:

$$3470,00 \text{ грн} < 6500,00 \text{ грн.}$$

Тому цього року працівники матимуть право на ПСП, коли:

не виконали місячної норми праці	якщо зарплата < 3470 грн
утримують двох чи більше дітей	якщо зарплата < граничного доходу для застосування ПСП з огляду на кількість дітей
працюють на умовах неповного робочого часу	якщо їх зарплата < 3470 грн

Працівники, які мають декількох дітей і хочуть скористатися правом на підвищену ПСП, мають подати відповідну заяву та документи.

Розмір ПСП у 2022 році:

- 1240,50 грн — для будь-якого працівника, що не має права на ПСП у підвищеному розмірі;
- 1860,75 грн — за наявності права на ПСП у розмірі 150%;
- 2481,00 грн — за наявності права на подвійний розмір ПСП.

- Розміри ПСП і граничного доходу для працівників — членів повної родини			
Кількість дітей	ПСП, грн	Граничний дохід матері/батька для застосування ПСП, грн	
		незалежно від кількості дітей	з огляду на кількість дітей
2	$1240,50 \times 2 = 2481,00$	3470,00	6940,00
3	$1240,50 \times 3 = 3721,50$		10 410,00
4	$1240,50 \times 4 = 4962,00$		13 880,00
1 + 1*	$1240,50 + 1860,75 = 3101,25$		6940,00
2 + 1*	$1240,50 \times 2 + 1860,75 = 4341,75$		10 410,00
3 + 1*	$1240,50 \times 3 + 1860,75 = 5582,25$		13 880,00
2*	$1860,75 \times 2 = 3721,50$		6940,00
* Дитина з інвалідністю.			

4. Військовий збір

Військовий збір - по-суті, це обов'язковий платіж, який тимчасово ввели на фінансування потреб Збройних сил України (ЗСУ), СБУ під час проведення АТО/ООС у зв'язку з російською агресією на території України (далі – ВЗ).

Про тимчасовість військового збору свідчить той факт, що він так і не був введений до переліку загальнодержавних та місцевих податків і зборів, який містить ст. 9 і ст. 10 ПКУ. Однак інколи нема нічого більш постійного, аніж тимчасове. Так вийшло й з військовим збором.

При нарахуванні військовий збір майже завжди нерозривно пов'язаний з ПДФО. Військовий збір по факту став ніби доповненням до ПДФО. Військовий збір навіть немає окремого податкового звіту та декларується в об'єднаному податковому розрахунку разом з ПДФО та ЄСВ. Крім того, що даний збір у переважній більшості випадків сплачується у нерозривному тандемі з ПДФО: якщо сплачується ПДФО, то сплачується й військовий збір. Однак винятки з цього неписаного правила теж є.

Увага: ПДФО + ВЗ – це майже завжди нерозривний тандем. ВЗ застосовується лише щодо доходів, по яких сплачується ПДФО.

Щодо самого терміну – «збір» – так зазвичай називають обов'язкові платежі, які мають конкретне цільове спрямування. У даному випадку – на військові цілі. Той же ПДФО не має ніякого цільового спрямування. Для простоти військовий збір будемо теж називати податком, так як для самого платника ніякої різниці практично немає.

Платники військового збору в 2022 році

Платниками військового збору є (п. 162.1 ПКУ):

- фізособи-резиденти при отриманні доходу з джерел їх походження в Україні, а також з іноземних доходів. Це як звичайні фізособи, так і підприємці загальної системи оподаткування;
- фізособи-нерезиденти при отриманні доходів з джерел їх походження в Україні;
- податкові агенти фізосіб, що сплачують збір за них та від їх імені з зарплати, доходів за (ЦПД) та інших доходів (аналогічно з ПДФО).

Наприклад, військовий збір сплачують роботодавці при виплаті зарплат та винагороди послуг за цивільно-правовими договорами

Розмір військового збору

Ставка військового збору також стандартна завжди – **1,5%** від бази оподаткування. Базою оподаткування військовим збором є сам дохід. Формула для розрахунка така:

$$\text{ВЗ} = \text{Зарплата (винагорода за ЦПД, інший об'єкт оподаткування)} \times 0,015$$

Наприклад, для фізичних осіб-підприємців на загальній системі військовий збір рахується від їхнього чистого оподаткованого доходу, що є різницею між доходами та дозволеними витратами:

ВЗ для ФОП = Чистий оподатковуваний дохід $\times$ 0,015

З'ясуємо тепер детальніше, що є об'єктом оподаткування військовим збором та особливості визначення самої бази оподаткування.